

Høyringsvar til utkast til lov um språk

Ivar Aasen-sambandet viser til utkastet til ny lov um språk som er på høyring. Me vil halda fram med å nytta samnamnet «mållov» um eit slikt lovverk, og kallar lovi det i dette høyringsvaret.

Ivar Aasen-sambandet er landssamskipnaden for Aasen-venene og vestmennene – høgnorskfolket. Me steller oss fullt og heilt attum bodskapen i høyringsfråsegni dagsett 31. oktober i år frå lagsmennene våre i Høgnorskringen, og kjem difor ikkje inn på alle sidor ved lovi og målpolitikken det kann vera grunn til å hava umsegner til her.

Dette høyringsvaret krinsar um tvo sidor ved lovutkastet: Utkastet vantar framlegg til sanksjonar for brot på lovi og utkastet bryt med tradisjonane i norsk målpolitikk og i arbeidet for jamstelling millom bokmål og nynorsk når det tek burt skyldnaden åt kvar statstilsett til å nytta båe måli sjølv.

Lovbrot må få merkande fylgjer

Utkastet til ny mållov kann føra mykje godt med seg for norskt mål i Noreg, um ho fær den verknaden som Kulturdepartementet legg upp til. Men me veit so altfor godt at nynorskbruk frå stat og styringsverk ikkje kjem av gode ynske. Aldri hev statstenesta fullt ut fylgt det lovverket ho skulde tena. Statstenestemennar flest held seg til majoritetsmålet, må vita, dei er bokmålsfolk, dei liver i ein bokmålskvardag og mange vyrder ikkje lovi. Tilfang på nynorsk kjem seint, kann henda fyrst når nokon etterlyser det, kann henda ikkje. Nynorskbruken i utettervendt tilfang, i skriv og på vev, når knappast upp til det lovfeste minstemålet. Det er lovbrot kvar einaste dag i dei statlege styringsgreinene.

Me hev ingi tru på at fråstandet millom liv og læra skal minka um Stortinget tek ved dette framlegget frå Kulturdepartementet. Ein skulde venta at læra i eit tenesteverk var å fylgja lovi trufast, men arbeidet i dei einskilde skriarstovone i tenesteverket er ikkje innrett mot det; personlege haldningar og vantande vilje stend i vegen for nynorskbruken. Lovi er slett ikkje førande for staten og statstenestemennene.

Til å møta denne hovudutbjudingi i den statlege målbruken, hev Kulturdepartementet ingi framlegg til duglege åtgjerder. Tilsyn og rettleiding skal det vera, men høyringsskrivet fortel at dette ikkje skal få økonomiske eller administrative fylgjer for Språkrådet. Dette syner veik vilje til å gjera røyndom av fyremåli i mållovi.

Me kann ikkje styrkja norskt mål i statstenesta med ynskjetenkjing. Det segjer seg ikkje sjølv at styringsgreinene i staten fylgjer fyresegnene i mållovi, slik hev det aldri vore. Me hev eit seindrøgt og tenesteuviljugt tenesteverk som so altfor vèl veit at det fint er råd å arbeida i det daglege utan å ansa på at staten hev tvo jamstelte og likeverdige skriftmål. Det fær ingi fylgjer.

Det skal ikkje koma på tale at lovbrot i statstenesta skal kunna halda fram soleis. Det må få fylgjer. Fylgjer statsorgani og leidarane merkar. Det lyt koma sanksjonar for brot på mållovi. Lovi lyt truga med bot.

Skyldnad til å nytta både måli er ein grunnstein i ein jamstelt målpolitikk

Me ser med stor undring og uro på at departementet kjem med eit utkast til ny mållov der det ikkje er ein skyldnad for tenestemenn til å nytta både bokmål og nynorsk etter fyresegnene i lovi. Denne skyldnaden hev vore grunnsteinen i norsk målpolitikk sidan me fyrst fekk ei mållov med fyreloga å gjera røyndom av jamstellingsvedtaket frå 1885.

Etter sidemålsstilen kom og med di kravet um at alle nordmenn skal få fullgod opplæring i både nynorsk og bokmål, er det grunn til å venta at alle med norsk skulegang er føre til å arbeida med og på både måli. Med mållovi frå 1930 var det difor inkje hinder for at lovverket kunde tryggja at nynorsk var eit vanlegt og fullbrukande mål i statstenesta. Innbyggjarane kunde venta og krevja at styremaktene og den tenestemannen dei måtte ha med å gjera, nytta deira språk.

Tenestemennene skal kunna både måli og dei skal bruka deim. Det må vera ein fyresetnad for måljamstelling og likeverd. Difor segjer paragraf 1 i mållovi frå 1930 at «den tilsette» hev «plikt på seg til å nytta liksovel nynorsk som bokmål i skriftleg handsaming av saker som høyrer tenesta hans til, etter dei fyresegner som er eller vert gjevne um målbruk i statstenesta.»

Og det er denne grunnsetningi som hev fylgt med i lovverket sidan. Dette hev vore den målpolitiske hovudsaki. Ingen tenestemann kann lenger draga seg undan skyldnaden til å setja måljamstellingspolitikken i verk. Det er ulovleg.

Endå gjev det seg ikkje sjølv at tilsette retter seg etter at staten likso gjerne nyttar nynorsk som bokmål. Lovi hev ikkje teke oss dit at denne fyresegni er uturvande. Det er eit krav det stødt og stendugt vert synda imot, og som må koma sterkare fram, um me skal få ei betre mållov.

Å riva ut denne grunnsteinen i målpolitikken no, kjem uventa. Det hev ikkje vore partipolitiske krav til eit slikt brigde i det seinste, inkje ope ordskifte, og dei partifløyene som hev vilja taka tenestemenn fri for nynorskbruk hev aldri havt store voner um politisk gjennomslag.

Bolken um § 16 i utkastet til ny mållov er i det heile underleg lesnad. Eit framlegg som rikkar ved grunnleggjande fyresetnader i målpolitikken vert framlagt etter tildriv frå departementet sjølv, er det likt til, og grunngevingi er snaud: «det er ein utdatert måte å formulere eit krav på».

Elles les me at «det er ein fare for at eit slikt kvalifikasjonskrav kan fungere som ein barriere mot rekruttering av søkjarar med minoritetsspråkleg bakgrunn».

Det er mesta skakande at departementet skyv fyre seg minoritetsspråklege når det kastar fram ei fyresegn der fullgod norskkunnskap ikkje er eit kompetansekrav til statstilsette. Det er djupt problematisk å setja integreringspolitikken opp mot måljamstellingspolitikken soleis. Me kann ikkje hava hovudreglar for statleg målbruk som retter seg etter at nokre skuleborn ikkje fær skapleg opplæring i norsk. Vanskar som botnar i at desse ungdomane gjeng ut av skulen utan same kompetanse som medelevane sine, kann einast bøtast på ved å byrja gjeva deim like god opplæring. Dei hev like mykje bruk for å kunna skriva norsk, dei som dei hine.

So lenge minoritetsspråklege vert narra til «fritak» frå sidemålsopplæring i skulen, må det kann henda finnast undantaksreglar frå målbruksfyresegni, slik det òg er i dag. På lina med vaksne arbeidstakarar med oppvokster i utlandi, må minoritetsspråklege som hev havt fritak frå

sidemålsupplæring rettleidast i arbeidskvardagen og lærast upp i møte med arbeidsoppgåvone, so dei kann verta sjølvstendige og kompetente tenestemenn. Det må vera målsetjing i ein god integrerings- og inkluderingspolitikk.

Me er ikkje på nokon måte imot at mållovi legg eit andsvar på statsorgani til å sjå til at dei hev den praktiske skrivekompetansen dei treng til å fylgja lovi. Det er eit yverordna leidarand svar å syta for at det skriftlege arbeidet vekslar millom måli yver tid, at det som skal vera på baa måli er klårt og kjem ut til same tid, og at dei tilsette vert fylgde upp med målkurs, rettleiding, retting og øving. Ingen er ferdugt utlærd i norsk.

Hovudinnstillingi må kor som er vera at kvar og ein i statstenesta sjølv skal syta for at baa dei jamstelte og likeverdige måli er røynlege arbeidsmål i dagleg bruk i stat og styringsverk. Det må vera ein standard at ein norsk tenestemann nyttar dei offisielt jamstelte måli. Ein standard som lovi set. Berre ved å halda fast ved grunnsetningi um at alle nordmenn med norsk skulegang skal kunna nytta og røynleg nyttar baa måli, gjer staten nytta for seg i målpolitikken og fremjar røynleg jamstelling millom måli.

Det er ålmennkunnskap i Noreg å kunna skriva både nynorsk og bokmål, det er ikkje spesialkompetanse. Mållovi må bera ut bodord som byggjer upp under at dette er ein grunntame i arbeidslivet. Slik fyresegni um skrivekompetanse er framlagd no, skynar kvar den som les lov og fyrearbeid at dette ikkje er kunnskap og tame alle treng. Det minst bruka målet fær ikkje hjelp av mållovi til å vera eit vanlegt arbeidsmål; målbrukskrav kann leidarar freista nå ved å setja burt noko umsetjingsarbeid til einkvan sering, eller jamvel kaupa inn umsetjingstenestor utanfrå.

Dette er ikkje fyresegner for jamstelling og likeverd.

Sluttord

Staten må fylgja eigen målpolitikk og vera med og gjera nynorsk og bokmål til likeverdige mål i samfundet. Då må signalet til skulen, skuleelevane, arbeidssøkjarane og dei som fær arbeidstilbod i statstenesta vera at nynorsk er eit mål alle skal kunna skriva og at dei kjem til å måtta skriva det.

Ei mållov med sanksjonar som svid og med ein klår tenestleg skyldnad til å fylgja lovi må me ha, um lovi skal gjera alt det gode som fyremålsparagrafen etlar henne til.

Med vensam helsing
Sergej Alexander Munkvold
formann